

Niet alleen theater

De Nacht vlak voor de bossen/ La Nuit juste avant les forêts

Filosoof Dieter Lesage deelt met theatermaker Willy Thomas een grote bekommernis om en fascinatie voor de multiculturele samenleving. Onder het motto 'het is gemakkelijker om schouderklopjes uit te delen' waagt hij zich aan een kritische reflectie over Dito'Dito's De Nacht/La Nuit.

Eén lange zin, zonder één enkel punt, ook niet op het eind. Iemand, een vreemdeling, werkloos, dakloos, is een woordenvloed. Hij valt niet te onderbreken. De vreemdeling die de kans krijgt of grijpt om zijn verhaal te doen, is niet te stuiten. Het moet er ineens allemaal uit. Het is niet zeker of er wel iemand luistert, ook al wordt er voortdurend iemand aangesproken. Misschien staat de vreemdeling wel op de hoek van de straat, in een nacht van regen, tegen zichzelf te praten. Voetgangers lopen onverschillig aan hem voorbij, de onophoudelijke regen jaagt hen de gapende monden van de metro in. Misschien is de vreemdeling aan de ingang van een metrostation gaan zitten en heeft hij het gezelschap gekregen van een andere dakloze. De vreemdeling spuit grote ideeën over hoe zich te verdedigen, een vakbond op internationale schaal, hij zoekt een kamer voor de nacht, hij zou willen trakteren, maar men heeft hem bestolen, hij is dronken, het wordt wel beter, als men hem vijf minuten geeft. Maar er is niemand die antwoordt, niemand die tussenkomt, niemand die helpt. Misschien is het deze nacht ook wel de laatste keer dat de vreemdeling zijn onmacht kan uitschreeuwen, wordt hij daarna, zoals de 'Nicaragua's' in één van zijn verhaaltjes, de bossen ingestuurd om er nooit meer uit terug te keren, om definitief het zwijgen opgelegd te krijgen en niets meer van zich te kunnen laten zien of horen. Want iedereen, zo lijkt het wel,

is naar de andere kant overgelopen. Iedereen, zelfs de ongelooflijk mooie meisjes. – Dit is één manier waarop men zich *La nuit juste avant les forêts* van Bernard-Marie Koltès kan voorstellen. Anders dan de meeste toneelstukken van Koltès, zoals *Quai Ouest* (1983), *Le retour au désert* (1988), *Combat de nègre et de chiens* (1983-1989), *Roberto Zucco* (1988) en *Tabataba* (1990) is deze tekst, die van 1977 dateert, van geen enkele regieaanwijzing voorzien. De verbeelding dus aan de macht.

De Nacht/La Nuit

In Dito'Dito's dubbele enscenering – in het Frans en in een Nederlandse vertaling – van Koltès' *De Nacht vlak voor de Bossen/La Nuit juste avant les forêts* zet acteur Willy Thomas de breedsprakerige vreemdeling in T-shirt aan een tafeltje en laat hij hem de ene sigaret na de andere roken. Waar ik mij bij de lectuur van Koltès' tekst een ontredderde roepende man voorstelde, buiten in de striemende regen, ziet Thomas een man die met een ander een café is binnengestapt om er te schuilen. De vreemdeling is bij Thomas in die mate succesvol dat hij effectief iemand lijkt gevonden te hebben die bereid is om naar zijn verhaal te luisteren. Thomas zit er ontspannen bij. De rituelen van het roken ritmeren zijn dictie van de tekst en brengen er cesuren in aan. Tegenover hem aan het tafeltje zit weliswaar niemand, maar het publiek heeft het gevoel als plaatsvervangende ander te fungeren,

het is op het publiek dat Thomas zijn woordenvloed loslaat. Enigszins op de achtergrond, op een verhoogje op het podium staat een zetel waarin twee geklede jongens hebben plaatsgenomen. Het is een beetje aan hen te zien dat ze, zoals de vreemdeling over zichzelf zegt, 'niet helemaal van hier zijn': 'Je n'aime pas ce qui vous rappelle que vous êtes étranger, pourtant, je le suis un peu, c'est certainement visible, je ne suis pas tout à fait d'ici'. Dit zou het motto van de voorstelling kunnen zijn.

De Nacht/La Nuit zal ongetwijfeld de Vlaamse theatergeschiedenis ingaan als een cruciale voorstelling, zij het even problematisch als belangwekkend. Voor één keer heeft het problematische karakter van een theatervoorstelling niets te maken met de tekstkeuze of de interpretatie van de tekst, met het spel of de dictie van de acteur(s), met de belichting of het decor. Willy Thomas brengt immers een ronduit indrukwekkende, glasheldere lezing van Koltès' stuk. Maar Willy Thomas staat/zit niet alleen op scène, de voorstelling is geen solo, het stuk niet alleen theater. Zowel het belang als de problematiek van deze voorstelling liggen vooral in deze negaties.

In een gesprek met Herman Asselberghs vertelt Willy Thomas hoe de idee van een voorstelling van *De Nacht* die niet alleen theater en geen solo zou zijn, ontstaan is: 'De rappers van Les Vils Scélérats hebben we via de Maidenspeech in de Beursschouwburg ontmoet en vorig jaar toen ik de voorstelling tijdens het KunstenFESTIVALdesArts speelde, heb ik hen gevraagd of zij geen zin hadden om er bij te zijn, want het ging me niet om de bravoure van een theatermonoloog, maar om te laten zien dat die tekst toch niet zo ver van ons afstaat. Ze zijn erbij komen zitten en dan hebben ze gesuggereerd om hun raps er te laten doorkomen' (STUC-programma, maart 1995, p. 14).

Het is bijzonder significant en pijnlijk tegelijk dat *De Nacht vlak voor de bossen* door Monty en deSingel geprogrammeerd werd in de reeks solovoorstellingen die de titel *Alleen theater* meekreeg. Men kan zich de vraag stellen waarom een voorstelling waarin voortdurend drie mensen op het toneel zitten door sommige programmatoren blijkbaar als een solovoorstelling werd gepercipieerd. Allicht moeten zij het idee gehad hebben dat er in *De Nacht* slechts één iemand acteert, de voorstelling draagt en dat de overige